

СТРАТЕГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.34(6)-5

УДК 378.091.3:373.6.011.3-051:005.968

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ В УМОВАХ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ*SPECIFICS OF TRAINING OF PRE-SERVICE TEACHERS TO BE CAPABLE TO SELF-DEVELOP THEIR PROFESSIONAL CAREER IN THE SETTINGS OF STANDARDIZATION OF HIGHER EDUCATION***Т. О. Олефіренко**

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розбудови незалежної української держави пов'язаний із процесами становлення і розвитку педагогічної освіти, оскільки вона є важливою компонентою подальшого розвитку країни у соціально-економічному, гуманітарному, етико-культурному вимірах.

Постановка проблеми. У Законі України "Про освіту" (2017) визначено обов'язковість дотримання освітнього стандарту в Україні як змістового ядра освіти, що охоплює матеріал, необхідний і достатній для виконання її завдань. Тож, розв'язання низки актуальних проблем професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема й тих, що пов'язані з формуванням їх готовності до розвитку професійної кар'єри, відбуваються в контексті стандартизації вищої педагогічної освіти. Це й обумовлює актуальність здійснення цієї наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про важливість розбудови в Україні системи підготовки фахівців з вищою освітою на рівні європейських стандартів вивчали В. Андрущенко, А. Красильникова, Л. Пуховська, А. Цина, Ю. Шалапко та інші. Теоретичні й прикладні аспекти підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри досліджували А. Братанич, Т. Канівець, Ю. Котенева, В. Лозовецька та інші.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення особливостей

Urgency of the research. The current stage of building an independent Ukrainian state is associated with the processes of formation and development of pedagogical education, as it is an important component of further development of the country in the socio-economic, humanitarian, ethical and cultural dimensions.

Target setting. The Law of Ukraine "On Education" (2017) defines the obligation to comply with the educational standard in Ukraine as the content core of education, covering the material that is necessary and sufficient to perform and fulfil the tasks of education. Therefore, the completion of a number of urgent tasks of professional training of future teachers, including those related to the formation of their readiness for professional career development, takes place in the context of standardization of higher pedagogical education. This proves the relevance of the study.

Actual scientific researches and issues analysis. V. Andrushchenko, A. Krasilnikova, L. Pukhovska, A. Tsyna, Y. Shalapko and others studied the problem of the importance of building a system of training specialists with higher education in Ukraine to comply with European standards. Theoretical and applied aspects of training the pre-service teachers to be ready for their professional career development were studied by A. Bratanych, T. Kanivets, Y. Koteneva, V. Lozovetska and others.

The research objective. The purpose of the article is to specify the

підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах стандартизації освіти. Для досягнення мети визначено завдання: 1) окреслити основні поняття й категорії дослідження, надати їх тлумачення відповідно до оновлених законодавчих норм; 2) визначити актуальні завдання підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри у період навчання у педагогічному закладі вищої освіти (ЗВО); 3) виокремити особливості підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах запровадження стандартів вищої освіти за спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки" галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка".

Виклад основного матеріалу.

Процес стандартизації освіти обумовлений необхідністю створення у країні з одного боку уніфікованих, а з іншого – притаманних лише відповідній галузі знань/спеціальності компонентів, у яких чітко визначено переліки компетентностей випускників та програмованих результатів навчання. Це створює базові механізми для розроблення широкого розмаїття освітніх програм ЗВО як підґрунтя для підготовки нової генерації фахівців з вищою, зокрема педагогічною освітою, у відповідності до запитів студентів як замовників освітніх послуг (внутрішніх стейкхолдерів), а також і працедавців (зовнішніх стейкхолдерів). Тож, стандарти освіти є істотним елементом будь-якої національної системи освіти, тип якої визначається політичними, соціально-економічними умовами, традиціями певної країни тощо. Не виключенням є й Україна, яка прагне до інтеграції з європейським дослідницьким й освітнім простором з їх високими стандартами у сферах науки й освіти.

У процесі виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах запровадження Стандартів вищої освіти за спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки" галузі знань 01

features of training of pre-service teachers so that they are ready for professional career development in the settings of standardization of education. To meet this purpose, the tasks were set as follows: 1) to specify the basic concepts and categories of research, to provide their interpretation in accordance with the updated legislation; 2) to determine the current tasks of training future teachers so that they are ready for the development of professional careers during the period of study in a higher pedagogical institution; 3) to single out the specifics of training of future teachers for the development of professional career in the settings of introduction of standards of higher education in the programme for the specialty of 011 "Educational, Pedagogical Sciences" of the field of knowledge of 01 "Education / Pedagogics".

The statement of basic materials.

The process of standardization of education is determined by the need to create, on the one hand, unified, and on the other hand, distinctive only to the certain field of knowledge/specialty components, which clearly define the lists of competencies of graduates and expected learning outcomes. This creates the basic mechanisms for developing a wide variety of educational programmes run at higher educational institutions as a basis for training a new generation of specialists with higher education, including pedagogical education, in accordance with the requests of students seen as customers of educational services (internal stakeholders) and employers (external stakeholders). Therefore, educational standards are an essential element of any national education system, the type of which is determined by political, socio-economic conditions, traditions of a particular country and so on. Ukraine, which is no exception, seeks to integrate with the European research and educational space with their high standards in science and education.

In the process of specifying the features of training the pre-service teachers to be ready for professional career development with regards to the

“Освіта/Педагогіка”, зокрема для другого (магістерського) рівня ВО, виявлено, що серед переліку загальних компетентностей випускника найбільш значущими для розвитку професійної кар’єри є такі: здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК2); здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК3); здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК4); здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК5); здатність до міжособистісної взаємодії (ЗК7); здатність діяти соціально відповідально і свідомо (ЗК8); здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК9). Набуття таких компетентностей дасть змогу реалізувати майбутньому вчителю п’ять ключових завдань, що пов’язані з кар’єрним зростанням: 1) вибір кар’єри; 2) адаптація до кар’єри; 3) планування кар’єри; 4) зміна (повторний вибір) кар’єри; 5) розвиток кар’єри.

Висновки. Під час виокремлення основних понять й категорії дослідження було надано їх тлумачення відповідно до оновлених законодавчих норм, а саме: стандарти освіти трактуємо як комплекс вимог до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня, загального обсягу навчального навантаження здобувачів освіти, інших складників, які передбачені спеціальними законами й розробляються відповідно до Національної рамки кваліфікації; під стандартом вищої освіти розуміємо сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти (ВО) в межах кожної спеціальності; поняття “стандартизація” розуміємо як діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

У процесі визначення актуальних

implementation of Standards of Higher Education in the specialty of 011 “Educational, Pedagogical Sciences”, field of knowledge of 01 “Education / Pedagogics”, in particular for the second (Master’s) level of higher education, it was found that in the list of general competencies of the graduates the most important for the development of professional career are as follows: the ability to search, process and analyze information from various sources (GC2); ability to apply knowledge in practical situations (GC3); ability to acquire and master modern knowledge (GC4); ability to adapt and act in a new situation (GC5); ability of interpersonal interaction (GC7); ability to act socially responsibly and consciously (GC8); ability to work in an international context (GC9).

Acquisition of such competencies will allow the future teacher to fulfil the five key tasks related to their career growth. These are as follows: 1) career choice; 2) career adaptation; 3) career planning; 4) career change (move); 5) career development.

Conclusions. While specifying the main concepts and categories of research, the interpretation of them was provided in accordance with the updated legislation, namely: ‘education standards’ are interpreted as a set of requirements for mandatory competencies and learning outcomes of the appropriate level, the total workload of students, other components that are stipulated by certain laws and developed in accordance with the National Qualifications Framework; under ‘the standard of higher education’ we understand a set of requirements for the content and results of educational activities of higher educational institutions and research institutions at each level of higher education (HE) within each specialty; the concept of ‘standardization’ is understood as an activity that consists in establishing provisions for general and repeated use in relation to existing or potential tasks and is aimed at achieving the optimal degree of order in a particular area. While setting the current tasks of training future teachers so that they are ready for

завдань підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри з'ясовано, що умовах запровадження нового покоління стандартів ВО важливим для студентів у період навчання у педагогічному закладі вищої освіти є досягнення балансу у формуванні *hard* та *soft skills*, тобто професійних (*hard*) та надпрофесійних (*soft*) навичок. Це обумовлює більш чіткий підхід до визначення принципів розвитку професійної кар'єри майбутніх вчителів з урахуванням нових викликів, зокрема тих, що пов'язані із запитамі вітчизняних працедавців та запровадженням світових, зокрема європейських стандартів якості вищої педагогічної освіти.

Виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах запровадження стандартів вищої освіти за спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки" галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка" уможливило виявити такі як: 1) створення у ЗВО відповідних служб, різноманітних структурних підрозділів профорієнтації та працевлаштування, акмеологічних центрів, студентських кадрових агентств, центрів кар'єри, що реалізують консалтингові програми кар'єрного розвитку; 2) діяльність різноманітних служб працевлаштування випускників; 3) запровадження технології портфоліо задля актуалізації у студентів результатів їх професійної підготовки та визначення перспектив подальшого розвитку кар'єри; 4) удосконалення практико-орієнтованої моделі підготовки майбутнього учителя, у якій ключове місце належить педагогічній практиці.

Ключові слова: розвиток професійної кар'єри, підготовка майбутніх учителів, стандартизація, стандарти освіти, стандарти вищої освіти.

the professional career self-development, it was found that achieving a balance in the formation of hard and soft skills, and super-professional (soft) skills during their studies is an important prerequisite for tertiary students throughout the introduction of a new generation of HE standards.

This leads to a clearer approach to defining the principles of professional development of the pre-service teachers, taking into account recent challenges, in particular those related to the demands of domestic employers and the introduction of global, including European quality standards for higher pedagogical education.

Specifying the features of training future teachers in self-development of their professional career in the settings of introduction of higher education standards in the specialty of 011 "Educational, Pedagogical Sciences", field of knowledge 01 of "Education / Pedagogics" can be identified as: 1) the establishing of relevant services in the higher educational institution for guidance students' career building and facilitating their employment, acmeological centers, student recruitment agencies, career centers that implement consulting programs on career development; 2) the activities of various employment services for graduates; 3) introduction of portfolio technology in order to update the results of their professional training and determine the prospects for further career development; 4) improvement of the practice-oriented model of future teacher training which relies on pedagogical internships.

Keywords: professional career (self)-development, training of pre-service teachers, standardization, educational standards, higher education standards.

Постановка проблеми. Сучасний етап розбудови незалежної української держави пов'язаний із процесами становлення і розвитку педагогічної освіти, оскільки вона є важливою компонентою подальшого розвитку країни у соціально-економічному, гуманітарному, етико-культурному вимірах.

Натепер Україна знаходиться у складному періоді реформаційних

перетворень у галузі освіти, що супроводжується оновленням правового забезпечення цього процесу: ухвалено Закони України “Про освіту” (2017), “Про вищу освіту” (2014), “Про фахову передвищу освіту (2019), Концепцію розвитку педагогічної освіти (2018), Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року (2016) тощо. Зокрема у Законі України “Про освіту” (2017) визначено обов’язковість дотримання освітнього стандарту в Україні як змістового ядра освіти, що охоплює матеріал, необхідний і достатній для виконання її завдань [5]. Тож, аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри в контексті стандартизації вищої педагогічної освіти є актуальним і своєчасним.

Аналіз досліджень і публікацій провідних вітчизняних учених свідчить про важливість розбудови системи підготовки фахівців з вищою освітою в Україні на рівні європейських стандартів. Зокрема, філософські аспекти модернізації педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття схарактеризував В. Андрущенко [1]; освітні стандарти нового покоління як умову входження вищої освіти України до європейського освітянського простору вивчали А. Красильникова та Ю. Шалапко [11]; наукову дискусію західних учених з питань розроблення стандартів педагогічної освіти узагальнювала Л. Пуховська [21]; питання модернізації технологічної освіти за вимогами оновлення освітніх стандартів стали предметом дослідження А. Цини [27] тощо. Теоретичні й прикладні аспекти підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри були у локусі дисертаційних й монографічних досліджень багатьох вітчизняних учених, серед яких А. Братанич [2], Т. Канівець [9], Ю. Котенєва [10], В. Лозовецька [13] та інші. Автором цієї публікації було виконано низку наукових праць, які дали змогу обґрунтувати педагогічну доцільність використання тренінгів в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар’єри [18], виокремити принципи підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар’єри [19] тощо. Проте, особливості підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти вивчалися фрагментарно, що й обумовило доцільність здійснення цієї наукової розвідки.

Формулювання мети статті та її завдань. Метою статті є виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри в умовах стандартизації освіти. Для досягнення мети доцільно, на нашу думку, зосередитися на розв’язанні таких завдань: 1) окреслити основні поняття й категорії дослідження, надати їх тлумачення відповідно до оновлених законодавчих норм; 2) визначити актуальні завдання підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри у період навчання у педагогічному закладі вищої освіти (ЗВО); 3) виокремити особливості підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар’єри в умовах запровадження стандартів вищої освіти за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” галузі знань 01 “Освіта/Педагогіка”.

Виклад матеріалу. Передусім зазначимо, що управління змістом освіти здійснюється саме через освітній стандарт. Тому однією з сучасних тенденцій розвитку освіти у багатьох країнах світу є її стандартизація (англ. standart – зразок, еталон, модель, які беруть за вихідні для зіставлення з ними інших подібних об’єктів).

Процес стандартизації освіти, зазвичай, обумовлений необхідністю

створення у країні з одного боку уніфікованих, а з іншого – притаманних лише відповідній галузі знань / спеціальності компонентів, у яких чітко визначено переліки компетентностей випускників та програмних результатів навчання. Це створює базові механізми для розроблення широкого розмаїття освітніх програм ЗВО як підґрунтя для підготовки нової генерації фахівців з вищою, зокрема педагогічною освітою, у відповідності до запитів студентів як замовників освітніх послуг (внутрішніх стейкхолдерів), а також працедавців (зовнішніх стейкхолдерів). Тож, стандарти освіти є істотним елементом будь-якої національної системи освіти, тип якої визначається політичними, соціально-економічними умовами, традиціями певної країни тощо. Не виключенням є й Україна, яка прагне до інтеграції з європейським дослідницьким й освітнім простором з їх високими стандартами у сферах науки й освіти.

З огляду на завдання дослідження окреслимо базові поняття й категорії цього локального дослідження, а також представимо їх тлумачення відповідно до оновлених вітчизняних законодавчих норм. Так, Законом України “Про освіту” (2017) визначено, що *стандарти освіти* визначають вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти; інші складники, передбачені спеціальними законами й розробляються відповідно до Національної рамки кваліфікацій (НРК) [5]. Додамо, що базуючись на норму Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.), під *стандартом вищої освіти* розумітимемо сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти (ВО) в межах кожної спеціальності [6]. Слід вказати, що в Україні стандарти ВО розробляються для кожного рівня ВО в межах кожної спеціальності відповідно до НРК, використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО (наукових установ) [6].

Важливо зазначити, що у рамках цього дослідження тлумачитимемо поняття “*стандартизація*” відповідно до дефініції, представленої у Законі України “Про стандартизацію” (2014) [7], де його сутність визначено як діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [7]. Під час аналізу норм Закону України “Про освіту” (2017) з’ясовано, що Центральні органи виконавчої влади, зокрема Міністерство освіти та науки (МОН) України, мають уповноваження затверджувати стандарти освіти, оприлюднювати на своїх веб-сайтах їх проекти з метою громадського обговорення [5]. Участь у розробленні стандартів освіти та здійсненні їх експертизи беруть Національна академія педагогічних наук України як самоврядна наукова організація у сфері освіти, що заснована на державній власності, а також Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Окрім того, виключна роль у формуванні стандартів освіти відводиться державним органам, до сфери управління яких належать заклади освіти [6].

З’ясовано, що кожен стандарт ВО має визначати такі вимоги до освітньої програми: 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня ВО; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів ВО, сформульований у термінах

результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів ВО; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості ВО; 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності) [6].

Ухвалені наказами МОН України нове покоління стандартів ВО для першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів [8] є тією нормативною базою, в основі якої закладено оновлене розуміння цілей і змісту підготовки майбутніх фахівців з вищою педагогічною освітою на засадах компетентнісного підходу, що гарантуватиме готовність випускника педагогічного ЗВО до організації освітнього процесу з основних предметів базових навчальних планів шкільної освіти, а значить й до розвитку кар'єри в обраній сфері діяльності. Натепер процес створення стандартів ВО, в основі яких лежить гуманістична парадигма, є пріоритетним завданням реформи повної загальної середньої освіти і пов'язане із упровадженням Нової української школи (НУШ) [17].

Важливою подією, яка уможливила чітке визначення положень для загального та неодноразового використання наявних чи потенційних завдань у галузі 01 Освіта / Педагогіка стало ухвалення у травні 2021 року Стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти [25]. Тому надважливим і актуальним завданням педагогічних ЗВО є підготовка нового покоління освітян до професійної діяльності в умовах запровадження оновлених стандартів освіти [8], зокрема й вищезгаданого [25]. Звернімо увагу й на те, що розроблені і затверджені нові стандарти ВО України містять вимоги до рівня освіти осіб, перелік компетентностей (інтегральної, загальних і спеціальних) випускника ЗВО, опис нормативного змісту підготовки здобувачів ВО (сформульований у термінах результатів навчання) [25]. Тож в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти для майбутніх педагогів під час набуття їх майбутньої професії важливим є досягнення балансу у формуванні професійних (hard skills) та надпрофесійних (soft skills) навичок. Це обумовлює більш чіткий підхід до визначення принципів розвитку професійної кар'єри майбутніх вчителів з урахуванням нових викликів, зокрема тих, що пов'язані із орієнтацією на світові, зокрема європейські стандарти якості вищої педагогічної освіти.

Наступним дослідницьким кроком є визначення актуальних завдань підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри у період навчання у педагогічному ЗВО. Розкриємо особливості цього етапу в контексті педагогічної підтримки, супроводу, стимулювання і сприяння майбутньому вчителю в процесі розвитку його кар'єри.

Нам імпонує позиція Е. Гуссерля, який вважає, що саме під час професійної підготовки у ЗВО відбувається активний пошук особистістю мети і цінностей професії, усвідомлення стилю життя, обумовленого даною професією [4, с. 14]. Учений переконаний, що перед педагогічним ЗВО стоїть непросте завдання пошуку адекватних способів включення студентів у процес освіти і у майбутню педагогічну професію. Виходячи з цього, стає очевидною необхідність внесення змін в систему професійної підготовки майбутніх педагогів, що окреслює проблему пошуку детермінант, які обумовлюють її зміст, педагогічну підтримку, відповідність сучасним запитам ринку праці [4, с. 14]. Тож професійну підготовку в педагогічному ЗВО будемо розглядати як початок професійної кар'єри і початок процесу стійкої самоідентифікації особистості в професії за допомогою

систематизації отриманих знань й навичок, що відкриває для неї можливості майбутнього професійного розвитку.

У процесі виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах запровадження Стандартів вищої освіти за спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки" галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка", зокрема для другого (магістерського) рівня ВО, виявлено, що серед переліку загальних компетентностей випускника найбільш значущими для розвитку професійної кар'єри є такі:

– здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК2) [25];

– здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК3) [25];

– здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК4) [25];

– здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК5) [25];

– здатність до міжособистісної взаємодії (ЗК7) [25];

– здатність діяти соціально відповідально і свідомо (ЗК8) [25];

– здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК9) [25].

Набуття таких компетентностей дасть змогу реалізувати майбутньому вчителю п'ять ключових завдань, що пов'язані з кар'єрним зростанням: 1) вибір кар'єри; 2) адаптація до кар'єри; 3) планування кар'єри; 4) зміна (повторний вибір) кар'єри; 5) розвиток кар'єри.

Викладене створює теоретичне підґрунтя для виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти. На наше переконання, однією з таких особливостей є створення у ЗВО відповідних служб, різноманітних структурних підрозділів профорієнтації та працевлаштування, акмеологічних центрів, студентських кадрових агентств, центрів кар'єри, що реалізують консалтингові програми кар'єрного розвитку. Як зазначає С. Кутняк стратегічним напрямом діяльності подібних служб є психолого-педагогічна та організаційна підтримка і супровід кар'єри майбутнього вчителя, які забезпечуються професіоналами (педагогами, психологами, тьюторами) [12, с. 125-126].

Специфіка діяльності даних служб на думку Є. Могільовкіна пов'язана із забезпеченням комплексного супроводу кар'єрного становлення студента у межах закладу освіти та передбачає [15, с. 168-174]:

– врахування професійних очікувань і установок;

– допомога в адаптації до майбутньої професійної діяльності;

– консультування з проблем особистісного росту і вибору індивідуальної кар'єрної траєкторії;

– навчання технологіям самооцінки і реалізації особистісного та ділового потенціалу;

– моніторинг якісних змін в особистісному і професійному розвитку;

– кар'єрний тьюторінг.

На нашу думку, ще однією особливістю підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти, на яку слід звернути увагу, є діяльність різноманітних служб працевлаштування випускників. Натепер такі служби працюють у двох напрямках: 1) співпраця ЗВО, замовників освітніх послуг, працевлаштованих; 2) реалізація програм сприяння професійно-особистісного розвитку студентів. Обґрунтуємо свою позицію на прикладах діяльності вітчизняних ЗВО.

Служба працевлаштування Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, що діє з 2011 року здійснює роз'яснювальну роботу серед студентів та випускників щодо законодавчих та нормативно-правових питань державного регулювання зайнятості та трудових відносин, а також формування практичного досвіду роботи у загальноосвітніх школах, дитячих садках, музичних школах, волонтерської діяльності тощо, працевлаштування студентів на тимчасові вакансії в межах університету, де студенти мають змогу отримати досвід роботи [24].

У Херсонському державному університеті діє Сектор сприяння працевлаштуванню студентів і випускників, серед різноманітних функцій якого є забезпечення проведення роз'яснювальної роботи серед студентів та випускників щодо нормативно-правових актів з питань державного регулювання зайнятості та трудових відносин, а також підтримка бази даних про студентів та накопичення банку потенційних підприємств, установ, організацій (роботодавців) [23].

При Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського діє Центр працевлаштування та зав'язків з виробництвом, основними напрямками роботи якого є: 1) інформування студентів щодо актуальних напрямів діяльності та потреби в кадрах; 2) організація контактів між студентами і роботодавцями; 3) надання інформації студентам щодо можливостей тимчасового працевлаштування під час навчання; 4) організація ярмарок вакансій та презентацій установ; 5) проведення тренінгів з технології самостійного пошуку роботи; 6) консультування студентів з питань планування професійної кар'єри тощо [26].

Сектор працевлаштування Київського національного університету імені Тараса Шевченка сприяє працевлаштуванню та проходженню практик і стажувань студентів, випускників та аспірантів в організаціях працедавців. Діяльність даного підрозділу спрямована на інформування студентів про: вакантні посади, які пропонують компанії-роботодавці та рекрутингові компанії; анонси заходів, які проводяться в університеті та за його межами для допомоги у працевлаштуванні; заходи з працевлаштування [22].

Аналіз практики діяльності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова дав змогу виявити, що важливим чинником інформування майбутніх учителів про стан ринку праці є проведення "Днів кар'єри", "Ярмарок вакансій", "Презентацій освітніх установ" тощо. Основне завдання, яке вирішується на таких заходах – це надання інформаційної посередницької підтримки випускникам або студентам у пошуку роботи і працевлаштуванні за їх індивідуальними запитами.

Узагальнюючи практичний досвід діяльності різноманітних служб працевлаштування випускників у вітчизняних ЗВО, визначимо такі основні напрями їх роботи:

- ведення бази даних випускників і вакансій в сфері педагогічної професії;
- консультування студентів та проведення тренінгів з питань працевлаштування та складання резюме;
- проведення масових заходів ("Днів кар'єри", "Ярмарок вакансій", "Виставка освітніх установ" тощо);
- організація круглих столів з керівниками загальноосвітніх установ і

органів управління освітою.

У результаті систематичної участі майбутніх учителів у запропонованих заходах вони: по-перше, мають можливість ознайомитися з інформацією про реальну ситуацію на ринку праці та надання освітніх послуг; по-друге, вивчають алгоритми та способи пошуку роботи; по-третє, розглядають правові аспекти побудови взаємин з роботодавцями; по-четверте, набувають досвід з аналізу зміни, що відбуваються на ринку праці та враховувати їх в процесі професійного становлення; по-п'яте, навчаються складати резюме тощо.

Під час поглибленого аналізу роботи служб з надання допомоги студентам на ринку праці було встановлено, що ЗВО, передусім, спрямовують свою роботу на налагодження контактів між працедавцями та випускниками і з цією метою проводять різноманітні заходи. Тобто головне завдання – це збільшення шансів випускників на можливість “швидкого” працевлаштування. Разом з тим необхідно констатувати той факт, що хоч у функціональних задачах і зазначається, що центри сприяють підготовці студентів до розвитку кар'єри, у дійсності ж цей напрям є менш розвинутим. Слід додати, що діяльність вищезгаданих служб спрямована на досягнення тактичної мети (працевлаштування). Стратегічна ж мета (управління кар'єрою) перекладається на плечі випускника та майбутніх працедавців [20, с. 118].

З огляду на це, ще однією особливістю підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти є запровадження технології портфоліо задля актуалізації у студентів результатів їх професійної підготовки та визначення перспектив подальшого розвитку кар'єри.

Необхідно уточнити, що портфоліо це не лише “база даних” досягнень майбутнього учителя. Як зазначає Ю. Котенєва, використання в процесі професійної підготовки портфоліо актуалізує мотиваційно-ціннісне ставлення до освіти, до вибору суб'єктної позиції; сприяє адекватній самооцінці студентів через залучення в рефлексивну діяльність; виокремлює “професійну Я-концепцію” [10, с. 125-126].

Важливим стимулом до розвитку кар'єри майбутніх учителів є практична діяльність та залученість студентів до реальних соціально-виробничих відносин. Існують різні шляхи ознайомлення студентів з прикладним аспектом майбутньої діяльності, але найпопулярнішим є практика як своєрідна сполучна ланка між теоретичним навчанням студента і його майбутньою роботою в школі. Одне із завдань – це підготувати студента до діяльності в якості вчителя, озброїти його комплексом професійних (hard skills) й універсальних (soft skills) навичок, творчим осмисленням основних видів освітньої, організаційної, методичної, соціально-гуманітарної діяльності.

Досліджуючи аспект навчальної та виробничої практики студентів М. Фіцула визначив для різних практик такі цілі [28, с. 169-170]:

– поглибити і закріпити теоретичні знання студентів, виробити навички практичної і дослідницької роботи, ознайомити із сучасним обладнанням (навчальна практика);

– ознайомити студента з його майбутньою спеціальністю шляхом виконання обов'язків дублера, помічника фахівця (навчально-виробнича практика);

– здійснити за спеціальністю весь цикл основних робіт, перебуваючи на робочих місцях, вивчити значну за обсягом ділянку виробництва і набути навичок організування, управління і контролю (виробнича практика);

– збір матеріалів до дипломного проекту або дипломної роботи (переддипломна практика).

Звертає увагу той факт, що питання про перспективи подальшого кар'єрного зростання не порушується.

У системі підготовки майбутніх учителів натепер актуальною є практико-орієнтована модель, у якій ключове місце належить педагогічній практиці. Необхідно розширивши її до кордонів безперервної з включенням в освітні процес різних її видів: ознайомлювальних практик, психолого-педагогічних практикумів, тренінгів особистісного зростання та розвитку кар'єри, літніх практик в замських таборах і на міських дворових територіях тощо. Отже, можливості, які дає сучасна практика на базі школи для планування та розвитку кар'єри, повинні лягти в основу удосконаленої практико-орієнтованої моделі підготовки сучасного педагога в умовах стандартизації вищої педагогічної освіти, а розробка кар'єрограми має бути одним із завдань. Лише у цьому випадку залучення до професійної діяльності на етапі навчання у педагогічному ЗВО буде сприяти підготовці студентів до розвитку кар'єри.

Висновки. Викладене створює теоретичне підґрунтя для формулювання низки узагальнень.

Під час виокремлення основних понять й категорій дослідження було надано їх тлумачення відповідно до оновлених законодавчих норм [5; 6; 7], а саме: *стандарту освіти* трактуємо як комплекс вимог до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня, загального обсягу навчального навантаження здобувачів освіти, інших складників, які передбачені спеціальними законами й розробляються відповідно до НРК; під *стандартом вищої освіти* розуміємо сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО і наукових установ за кожним рівнем ВО в межах кожної спеціальності; поняття "*стандартизація*" розуміємо як діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері, зокрема освітній.

У процесі визначення актуальних завдань підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри з'ясовано, що в умовах запровадження нового покоління стандартів ВО важливим для студентів у період навчання у педагогічному ЗВО є досягнення балансу у формуванні *hard* та *soft skills*, тобто професійних (*hard*) та надпрофесійних (*soft*) навичок. Це обумовлює більш чіткий підхід до визначення принципів розвитку професійної кар'єри майбутніх вчителів з урахуванням нових викликів, зокрема тих, що пов'язані із запитами вітчизняних працедавців та запровадженням світових, зокрема європейських стандартів якості вищої педагогічної освіти.

Виокремлення особливостей підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри в умовах запровадження стандартів ВО за спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки" галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка" уможливило виявити такі як: 1) створення у ЗВО відповідних служб, різноманітних структурних підрозділів профорієнтації та

працевлаштування, акмеологічних центрів, студентських кадрових агентств, центрів кар'єри, що реалізують консалтингові програми кар'єрного розвитку; 2) діяльність різноманітних служб працевлаштування випускників; 3) запровадження технології портфоліо задля актуалізації у студентів результатів їх професійної підготовки та визначення перспектив подальшого розвитку кар'єри; 4) удосконалення практико-орієнтованої моделі підготовки майбутнього учителя, у якій ключове місце належить педагогічній практиці.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у аналізі впливу на зміст підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри процесу інтернаціоналізації вітчизняної вищої педагогічної освіти як одного із виявів глобалізації ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, ВП 2010. 'Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів ХХІ століття', *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки, Вип. 1.28, с. 12–20.
2. Братанич, АА 2019. *Методичні основи особистісно орієнтованої інформатичної підготовки підготовка майбутніх учителів технологій у педагогічному університеті*. Автореферат дисертації кандидата наук, *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*, Київ, 23 с.
3. Вітюк, ВВ 2017. 'Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції "Нова українська школа"', *Педагогічний пошук*, № 2, с. 3–6.
4. Гуссерль, ЭА 1991. 'Феноменология (статья в Британской энциклопедии)', предисл., пер. и примеч. ВИ Молчанова, *Логос*, № 1, с. 12–21.
5. Закон України "Про освіту" 2017. Документ № 2145-VIII, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 38-39, ст. 380. Доступно: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>. [18 Червень 2021].
6. Закон України "Про вищу освіту" 2014. Документ № 1556-VII, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 37-38, ст. 2004. Доступно: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>. [19 Червень 2021].
7. Закон України "Про стандартизацію" 2014. Документ № 1315-VII, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 31, ст.1058. (Редакція від 02.12.2020 р.). Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>>. [19 Червень 2021].
8. *Затверджені стандарти вищої освіти* 2021. Вебсайт Міністерства освіти і науки України. Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti>>. [19 Червень 2021].
9. Канівець, ТМ 2013. *Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри*. Дисертація кандидата наук, *Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка*, Київ, 200 с.
10. Котенева, ЮМ 2016. *Формування уявлень про професійну кар'єру у студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки*. Дисертація кандидата наук, *Державний заклад "Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка"*, Старобільськ, 300 с.
11. Красильникова, АВ & Шалапко, ЮІ 2006. 'Освітні стандарти нового покоління як умова входження вищої освіти України до європейського освітянського простору', *Кращий досвід і моделі вищої освіти Європи і Америки: зб. ст. 16-ї міжнар. конф. Американської асоціації адміністраторів університетів*, Краків (Польща), 22–28 жовтня, с. 79–80.
12. Кутняк, СВ 2010. 'Становление карьеры будущего учителя в процессе профессиональной подготовки', *Известия российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*, № 125, с. 120–127.

13. Лозовецька, ВТ 2015. *Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах*. Монографія, Київ: Міленіум, 279 с.
14. *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти*, 2016. Наказ МОН України № 600 від 01.06.2016 р. (редакція № 584 від 30.04.2020 р.). Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-vid-01062016-600>>. [20 Червень 2021].
15. Могилевкин, ЕА 2007. *Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг*. Монография, С-Петербург: Речь, 2007. 336 с.
16. *Національний освітньо-науковий глосарій 2018*. Київ: ТОВ “КОНВІ ПРІНТ”, 524 с.
17. *Нова українська школа 2016*. Концептуальні засади реформування середньої школи. Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>>. [20 Червень 2021].
18. Олєфіренко, ТО 2019. ‘Використання тренінгів при підготовці майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри’, *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, голов. ред. Кивлюк, ОП, Київ: “Видавництво “Гілея”, Випуск 17 (10), с. 46–54.
19. Олєфіренко, ТО 2019. ‘Принципи підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри’, *Вісник Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка*, Випуск 4 (160), Серія: Педагогічні науки, Чернігів, с. 24–29.
20. *Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти 2015*. Документ № 266-2015-п, *Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 р.* Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p#Text>>. [20 Червень 2021].
21. Пуховська, ЛП 2013. ‘Стандарти педагогічної освіти: наукова дискусія західних учених’, *Таврійський вісник освіти*, № 4, с. 10–18.
22. *Сектор працевлаштування студентів та аспірантів Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Доступно: <<http://jobs.knu.ua/>>. [20 Червень 2021].
23. *Сектор сприяння працевлаштуванню студентів і випускників Херсонського державного університету*. Доступно: <<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/DPractices.aspx>>. [20 Червень 2021].
24. *Служба працевлаштування Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. Доступно: <<https://mdpu.org.ua/new/uk/pracevlashtuvannja/sluzhba-pracevlashtuvannja.html>>. [20 Червень 2021].
25. *Стандарт вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти 2021*. Наказ МОН України № 520 від 11.05.2021 р. Доступно: <http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/82566/>. [20 Червень 2021].
26. *Центр працевлаштування та зав'язків з виробництвом Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Доступно: <http://mdu.edu.ua/?page_id=252>. [20 Червень 2021].
27. Цина, АЮ 2017. ‘Модернізація технологічної освіти за вимогами оновлення освітніх стандартів’, *Трудове навчання в школі*, № 17, с. 2–6.
28. Фіцула, ММ 2006. *Педагогіка вищої школи*, Київ: Академвидав, 352 с.

References:

1. Andrushenko, VP 2010. ‘Modernizaciya pedagogichnoyi osviti vidpovidno do viklikiv XXI stolittya (Modernization of pedagogical education in accordance with the challenges of the XXI century)’, *Naukovij visnik Mikolajivskogo derzhavnogo universitetu imeni V. O. Suhomlinskogo*. Seriya: Pedagogichni nauki, Vip. 1.28, s. 12–20.
2. Bratanich, AA 2019. *Metodichni osnovi osobistisno oriyentovanoyi informatichnoyi*

- pidgotovki pidgotovka majbutnih uchiteliv tehnologij u pedagogichnomu universiteti (Methodical bases of personally oriented computer training preparation of future teachers of technologies in pedagogical university)*. Avtoreferat disertaciyi kandidata nauk, *Nacionalnij pedagogichnij universitet imeni M. P. Dragomanova*, Kiyiv, 23 s.
3. Vityuk, VV 2017. 'Gotovnist pedagogiv do zmin v umovah realizaciyi Konceptiyi "Nova ukrajinska shkola" (Readiness of teachers for changes in the conditions of realization of the Concept "New Ukrainian school")', *Pedagogichnij poshuk*, № 2, s. 3–6.
  4. Gusserl, EA 1991. 'Fenomenologiya (statya v Britanskoj enciklopedii) (Phenomenology (article in the British Encyclopedia))', predisl., per. i primech. VI Molchanova, *Logos*, № 1, s. 12–21.
  5. *Zakon Ukrayini "Pro osvitu" (Law of Ukraine "On Education")* 2017. Dokument № 2145-VIII, *Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR)*, № 38-39, st. 380. Dostupno: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>. [18 Cherven 2021].
  6. *Zakon Ukrayini "Pro vishu osvitu" (Law of Ukraine "On Higher Education")* 2014. Dokument № 1556-VII, *Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR)*, № 37-38, st. 2004. Dostupno: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>. [19 Cherven 2021].
  7. *Zakon Ukrayini "Pro standartizaciyu" (Law of Ukraine "On Standardization")* 2014. Dokument № 1315-VII, *Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR)*, № 31, st. 1058. (Redakciya vid 02.12.2020 r.). Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>>. [19 Cherven 2021].
  8. *Zatverdzeni standarti vishoyi osviti (Approved standards of higher education)* 2021. Vebsajt Ministerstva osviti i nauki Ukrayini. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>>. [19 Cherven 2021].
  9. Kanivec, TM 2013. *Formuvannya psihologichnoyi gotovnosti studentiv do zdijsnennya majbutnoyi profesijnoyi kar'yeri (Formation of psychological readiness of students to pursue a future professional career)*. Disertaciya kandidata nauk, *Nac. akad. ped. nauk Ukrayini, In-t psihologiyi im. G. S. Kostyuka*, Kiyiv, 200 s.
  10. Kotyenyeva, YuM 2016. *Formuvannya uyavlen pro profesijnu kar'yeru u studentiv pedagogichnogo koledzhu v procesi fahovoyi pidgotovki (Formation of ideas about professional career in students of pedagogical college in the process of professional training)*. Disertaciya kandidata nauk, *Derzhavnij zaklad "Luganskij nac. un-t imeni Tarasa Shevchenka"*, Starobilsk, 300 s.
  11. Krasilnikova, AV & Shalapko, YuI 2006. 'Osvitni standarti novogo pokolinnya yak umova vhodzhennya vishoyi osviti Ukrayini do yevropejskogo osvityanskogo prostoru (Educational standards of the new generation as a condition for the entry of higher education in Ukraine into the European educational space)', *Krashij dosvid i modeli vishoyi osviti Yevropi i Ameriki: zb. st. 16-yi mizhnar. konf. Amerikanskoyi asociaciyi administratoriv universitetiv*, Krakiv (Polsha), 22–28 zhovtnya, s. 79–80.
  12. Kutnyak, SV 2010. 'Stanovlenie karery budushego uchatelya v processe professionalnoj podgotovki (Formation of a future teacher's career in the process of professional training)', *Izvestiya rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gercena*, № 125, s. 120–127.
  13. Lozovecka, VT 2015. *Profesijna kar'yera osobistosti v suchasnih umovah (Professional career of a person in modern conditions)*. Monografiya, Kiyiv: Milenium, 279 s.
  14. *Metodichni rekomendaciyi shodo rozroblennya standartiv vishoyi osviti (Guidelines for the development of standards of higher education)* 2016. Nakaz MON Ukrayini № 600, vid 01.06.2016 r. (redakciya № 584 vid 30.04.2020 r.). Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-vid-01062016-600>>. [20 Cherven 2021].
  15. Mogilevkin, EA 2007. *Karernyj rost: diagnostika, tehnologii, trening (Career growth: diagnostics, technology, training)*. Monografiya, S-Peterburg: Rech, 336 s.
  16. *Nacionalnij osvitno-naukovij glosarij (National Educational and Scientific Glossary)* 2018. Kiyiv: TOV "KONVI PRINT", 524 s.

17. *Nova ukrajinska shkola (New Ukrainian school)* 2016. Konceptualni zasadi reformuvannya serednoyi shkoli. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrajinska-shkola>>. [20 Cherven 2021].
18. Olefirenko, TO 2019. 'Vikoristannya treningiv pri pidgotovci majbutnih uchiteliv do pobudovi profesijnoi kar'yeri (The use of training in preparing future teachers to build a professional career)', *Osvitnij diskurs: zbirnik naukovih prac*, golov. red. Kivlyuk, OP, Kiyiv : "Vidavnistvo "Gileya", Vipusk 17 (10), s. 46–54.
19. Olefirenko, TO 2019. 'Principi pidgotovki majbutnih uchiteliv do pobudovi profesijnoi kar'yeri (Principles of training future teachers to build a professional career)', *Visnik Nacionalnogo universitetu "Chernigivskij kolegium" imeni T. G. Shevchenka*, Vipusk 4 (160), Seriya: Pedagogichni nauki, Chernigiv, s. 24–29.
20. *Pro zatverdzhennya pereliku galuzej znan i specialnostej, za yakimi zdijsnyuyetsya pidgotovka zdobuvachiv vishoyi osviti (On approval of the list of branches of knowledge and specialties for which higher education students are trained)* 2015. Dokument № 266-2015-p, Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini № 266 vid 29.04.2015 r. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p#Text>>. [20 Cherven 2021].
21. Puhovska, LP 2013. 'Standarti pedagogichnoi osviti: naukova diskusija zahidnih uchenih (Standards of pedagogical education: scientific discussion of Western scientists)', *Tavrijskij visnik osviti*, № 4, s. 10–18.
22. *Sektor pracevlashtuvannya studentiv ta aspirantiv Kiyivskogo nacionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka (Employment sector of students and graduate students of Taras Shevchenko National University of Kyiv)*. Dostupno: <<http://jobs.knu.ua/>>. [20 Cherven 2021].
23. *Sektor spriyannya pracevlashtuvannya studentiv i vipuschnikiv Hersonskogo derzhavnogo universitetu (Sector of employment promotion of students and graduates of Kherson State University)*. Dostupno: <<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/DPractices.aspx>>. [20 Cherven 2021].
24. *Sluzhba pracevlashtuvannya Melitopolskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Bogdana Hmelnickogo (Employment Service of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky)*. Dostupno: <<https://mdpu.org.ua/new/uk/pracevlashtuvannya/sluzhba-pracevlashtuvannja.html>>. [20 Cherven 2021].
25. *Standart vishoyi osviti za specialnistyu 011 Osvitni, pedagogichni nauki galuzi znan 01 Osvita/Pedagogika dlya drugogo (magisterskogo) rivnya vishoyi osviti (Standard of higher education in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy for the second (master's) level of higher education)* 2021. Nakaz MON Ukrayini № 520 vid 11.05.2021 r. Dostupno: <http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/82566/>. [20 Cherven 2021].
26. *Centr pracevlashtuvannya ta zav'yazkiv z virobnictvom Mikolajivskogo nacionalnogo universitetu imeni V. O. Suhomlinskogo (Center for Employment and Production Relations of Mykolayiv National University named after VO Sukhomlynsky)*. Dostupno: <http://mdu.edu.ua/?page_id=252>. [20 Cherven 2021].
27. Cina, AYU 2017. 'Modernizaciya tehnologichnoi osviti za vimogami onovlennya osvitnih standartiv (Modernization of technological education according to the requirements of updating educational standards)', *Trudove navchannya v shkoli*, № 17, s. 2–6.
28. Ficula, MM 2006. *Pedagogika vishoyi shkoli (Pedagogy of High School)*, Kiyiv: *Akademvidav*, 352 s.